אמאי ונתן אמר רחמנא אלא שמע מינה נתינה על ידי דבר אחר שמה נתינה הכא נמי לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה. כך כתוב בכל הספרים וקשה חדא דמה לו לדקדק מנתינה הא גבי פרה כתיב לשון לקיחה ולקחו לטומאה מעפר שרפת החטאת והשתא קנסיב על ידי שפופרת דהיינו על ידי דבר אחר ועוד ונתן קאי אמים ולא אאפר כדמוכח בהדיא פרק כל שעה (פסחים דף לד: ושם) דפריך ונתן אלמא תלושין נינהו והא מחוברין נינהו כלומר דבעינן מים חיים אל כלי ובפרק שני דסוטה (דף טז: ושם) ובפרק קמא דתמורה (דף יב: ושם) נמי קאמר תרי קראי כתיבי ונתן עליו אלמא אפר ברישא דפשטיה דקרא משמע דעליו אאפר קאי שנותן המים עליו וכתיב מים חיים אל כלי דמשמע שלא יהא הפסק בין מים לכלי ופרק הערל (יבמות עב: ושם) קאמר כתב רחמנא ולקחו ונתן דאפילו (ה) שקלי תרי ויהיב חד היינו (ו) שקלי תרי מאפר ויהיב חד במים ומיהו יתכן דנתן אתרוייהו קאי אמים ואפר ובקונטרס גריס הכי ואמאי ולקחו ונתן אמר רחמנא אלא שמע מינה לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה: **ולגבהיה** לאתרוג ולבריך. קשה דהוה ליה למימר הואיל ובשיעור' גבוה מכולן:

בהודן להשם תחלה וסוף. הודו שבתחלת הפרק והודו בסוף הלל מן הודו עד סוף ההלל חדא פרשה היא במנין פרשיות של ספר תהלים כך פירש בקונטרס ויש מפרשים תחלת הפסוק וסוף הפסוק ולאו מילתא היא אלא בהודו מנענע פעם אחד וכן באנא ה' הושיעה נא כדית הלל ולא באנא ה' הצליחה נא כדית שמאי וטעמא דדית הלל אע"פ שאין אנא ה' הושיעה נא תחלת הפרק ולא סוף הפרק מנענעים משום דכתיב (דה"א טז) אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ[ג] וכתיב בתריה הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו וכתיב נמי בתריה ואמרו הושיענו אלהי ישענו והיינו ירננו שמנענעים את הלולב ומשבחין בהודו ובאנא ה' הושיעה נא ועכשיו שנהגו ששליח צבור אומר יאמר נא ישראל והצבור עונין הודו[ד] וכן כיאמרו נא ירא' ה' הצבור מנענעים על כל הודו והודו שעונין אבל שליח צבור לא ינענע וי"מ דאף שליח צבור מנענע אגב ליבורא שעונין בכל פעם ופעם הודו ומנענעין מנענע נמי שליח צבור כיאמר נא ובשעת ברכה לא מצינו אם חייב לנענע בתחלת נטילה אלא מדאמרינן בפירקין (דף מב.) קטן היודע לנענע חייב בלולב משמע דמנענע בתחלת הברכה אע"פ שאינו יודע לקרות הלל ועוד מדתניא במסכת ברכות בסוף תפלת השחר (דף ל. ושם) הקדים לנאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה משמע דמנענע בלא הלל: **כדי** לעצור רוחות רעות. בפרק כל המנחות בחות מלה (מנחות סב. ושם) חשיב כל הטעונין תנופה ושמא לא בכל תנופות עושין כן אלא דוקא בתנופת שתי הלחם דעצרת וכן לולב משום דאמרינן פ"ק דר"ה (דף טז.) דגזר דין נחתם בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג על המים ולכך[ה] הנענוע שבלולב יש בו הולכה והבאה ובערוך פירש בערך נע [דאיתא בירושלמי תנא] צריך לנענע ג' פעמים על כל דבר ודבר בעי ר' זירא הכין חד והכין חד או דלמא הכין והכין חד פי' כבר אמרת צריך לנענע בעי ר' זירא הולכה פעם אחת או הבאה פעם אחת נחשבים כמה ישאר מן ההוצין שנחתך עיקרן בכלל אותן שהיו יוצא מן ההדס ונשארו ההוצין בלא עיקר וחוצצין רבא אמר מין במינו אינו חוצץ. **הדס** של מצוה שהוא עם הלולב מוקצה הוא ואסור להריח בו אבל האתרוג מותר להריח בו כי לא הקצהו אלא מן אכילה וכן הדס במחובר אסור להריח בו גזירה שמא יתלוש אתרוג מותר דלא אתי למתלש דלאכילה עביד ולאכול מיניה הא לא שרית ליה **אמר רבה לולב בימין** שהוא ג' מצות בהדדי ועליה מברכין הואיל ומינו של לולב גבוה מכולן אתרוג בשמאל שהוא חד מצוה. **כיון ששנינו לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנענע בו אמרנו** ובהיכן היו מנענעין בהודו לה' תחלה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא ונענוע זה זולתי מוליך ומביא מעלה ומוריד ששנינו במנחות בענין שתי הלחם וכבשי עצרת ואמר רבה התם וכן בלולב אלא צריך לנענע בהולכה ובהובאה בג' פעמים זולתי מוליך ומביא מעלה ומוריד וכן קבלנו מרבינו האי זצ"ל. **והעמדנו עיקר דבר זה מתלמוד א"י** דגרסינן התם רב חייא בר אשי בשם רב נוטל לולב ומנענע שופר ותוקע וכשמגיע זמן ק"ש קורא ומתפלל תני צריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר ר' זעירא בעי הכן חד והכן חד או הכן והכן חד פי' כבר אמרנו צריך לנענע ג"פ בעי ר' זירא ההולכה תחשב פעם אחת וההבאה פעם אחת או [הולכה] והובאה פעם אחת נחשבם וצריך להוליך ולהביא ג"פ תמן תנינן (בפרה) [בנדה] פ"ט בענין ז' סממנים מעבירין על הכתם וצריך לכסכס על כאו"א ג"פ ז' זעירא בעי הכין חד והכן חד או הכן והכן חד ולא איפשטא וכיון דלא איפשטא עבדינן לחומרא ג"פ הולכה

עין משפט נר מצוה

עח א מיי' פ"ז מהל' לולב הלכה יב סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנא סעיף א:

עט ב מיי' שם הלכה כו סמג שם טור ש"ע א"ח סי' תרנג סעיף א:

פ ג מיי' פכ"א מהלכות שבת הלכה ז סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שלו סעיף י:

פא ד מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה ו ט סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנא סעיף ב:

פב ה מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף ח:

פג ו מיי' פ"ח מהלכות תמידין הלכה יא:

רבינו חננאל

ודייקינן מינה טעמא דנפל הא הפילו הוא מן השפופרת בכוונה לשוקת כשר ואמאי ולקחו לטמא וגו' אלא ש"מ לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה. **אמר רבה לא לידוץ אינש.** כלומר לא ינעוץ לולב בהושענא דלמא ניתרי טרפי דהושענא בנעיצה זו וחוצצין בין הלולב ובין הושענא רבא אמר מין במינו אינו חוצץ. **וכן אמר רבה לא יחתוך אדם** קנה הלולב היוצא מתחת ההדס אחר שאגדו שמא ישארו מן ההוצין שנחתך עיקרן בכלל אותן שהיו יוצא מן ההדס ונשארו ההוצין בלא עיקר וחוצצין רבא אמר מין במינו אינו חוצץ. **הדס** של **מצוה** שהוא עם הלולב מוקצה הוא ואסור להריח בו אבל האתרוג מותר להריח בו כי לא הקצהו אלא מן אכילה וכן הדס במחובר אסור להריח בו גזירה שמא יתלוש אתרוג מותר דלא אתי למתלש דלאכילה עביד ולאכול מיניה הא לא שרית ליה **אמר רבה לולב בימין** שהוא ג' מצות בהדדי ועליה מברכין הואיל ומינו של לולב גבוה מכולן אתרוג בשמאל שהוא חד מצוה. **כיון ששנינו לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנענע בו אמרנו** ובהיכן היו מנענעין בהודו לה' תחלה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא ונענוע זה זולתי מוליך ומביא מעלה ומוריד ששנינו במנחות בענין שתי הלחם וכבשי עצרת ואמר רבה התם וכן בלולב אלא צריך לנענע בהולכה ובהובאה בג' פעמים זולתי מוליך ומביא מעלה ומוריד וכן קבלנו מרבינו האי זצ"ל. **והעמדנו עיקר דבר זה מתלמוד א"י** דגרסינן התם רב חייא בר אשי בשם רב נוטל לולב ומנענע שופר ותוקע וכשמגיע זמן ק"ש קורא ומתפלל תני צריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר ר' זעירא בעי הכן חד והכן חד או הכן והכן חד פי' כבר אמרנו צריך לנענע ג"פ בעי ר' זירא ההולכה תחשב פעם אחת וההבאה פעם אחת או [הולכה] והובאה פעם אחת נחשבם וצריך להוליך ולהביא ג"פ תמן תנינן (בפרה) [בנדה] פ"ט בענין ז' סממנים מעבירין על הכתם וצריך לכסכס על כאו"א ג"פ ז' זעירא בעי הכין חד והכן חד או הכן והכן חד ולא איפשטא וכיון דלא איפשטא עבדינן לחומרא ג"פ הולכה

הא הפילו הוא כשר אמאי [א] ולקחו ונתן אמר רחמנא אלא לאו שמע מינה לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה ואמר רבה לא לדוץ איניש לולבא בהושענא דדלמא נתרי טרפי והוי חציצה ורבא אמר [א]מין במינו אינו חוצץ ואמר רבה לא ליגוז איניש לולבא בהושענא דמשתיירי הוצא והוי חציצה ורבא אמר [ב] מין במינו אינו חוצץ ואמר רבה [ב]הדס של מצוה אסור להריח בו אתרוג של מצוה מותר להריח בו מ"ט הדס דלריחא קאי כי אקצייה מריחא אקצייה אתרוג דלאכילה קאי כי אקצייה מאכילה אקצייה [ג] ואמר רבה [ג]הדס במחובר מותר להריח בו אתרוג במחובר אסור להריח בו מ"ט הדס דלהריח קאי אי שרית ליה לא אתי למגזייה אתרוג דלאכילה קאי אי שרית ליה אתי למגזייה ואמר [ד] רבה [ד]לולב בימין ואתרוג בשמאל מ"ט הני תלתא מצות והאי חדא מצוה א"ל ר' ירמיה לר' זריקא מאי טעם לא מברכינן אלא על נטילת לולב הואיל וגבוה מכולן ולגבהיה לאתרוג ולבריך א"ל הואיל ובמינו גבוה מכולן: **מתני'** [ה]והיכן היו מנענעין בהודו לה' תחילה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא דברי ב"ה וב"ש אומרין אף באנא ה' הצליחה נא א"ר עקיבא צופה הייתי ברבן גמליאל ור' יהושע שכל העם היו מנענעין את לולביהן והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא: **גמ'** נענוע מאן דכר שמיה התם קאי [ו] כל לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר וקאמר היכן מנענעין תנן התם [ז] שתי הלחם ושני כבשי עצרת כיצד הוא עושה מניח שתי הלחם על גבי שני הכבשין ומניח ידו תחתיהן ומניף ומוליך ומביא מעלה ומוריד שנאמר [ב] אשר הונף ואשר הורם א"ר יוחנן [ח] מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו במערבא מתנו הכי א"ר חמא בר עוקבא א"ר יוסי ברבי חנינא מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים א"ר יוסי בר אבין ואיתימא ר' יוסי בר זבילא[ט] זאת אומרת שירי

שתי הלחם על שני הכבשים כדכתיב על לחם הבכורים תנופה על שני כבשים ואף על גב דריסיה דקרא משמע אותם על לחם ילפינן לה בתנחומא[י] מלחם המלואים לחם למעלה: הונף. היינו מוליך ומביא ונטלי"ר בלע"ז: הורם. מעלה ואין עליה בלא הורדה. והאי קרא לאו בכבשי עצרת כתיב אלא במלואים ומיהו כל תנופות ילפינן מינה: **למי שארבע רוחות שלו.** מצוה זו אינו עושין לשמו כן מראה בהנפתו: **זאת אומרת.** הא דרבי יוסי דקאמר תנופה עוצרת רוחות רעות וטלים רעים: שירי

הא הפילו הוא. בתחכון דומיא דנפל מאליו שלא אחז באפר עצמו אלא אחז בשפופרת ונערה לתוך שוקת כשר: ה"ג אמאי ולקחו ונתן אמר רחמנא אלא ש"מ לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה: **ואמר רבה גרסינן בכולהו: לא לידוץ איניש לולבא בהושענא.** לאחר שאגד הערבה וההדס יחד לא יתחוב הלולב מלמעלה בתוך האגד: דלמא נתרי טרפי. הלולב משיר עלי ההדס והערבה ומשתיירין באגד וחוצצין בין מין למין ואינם אגודים יחד להיות לקיחה אחת: **לא (ליגוד[ג]) איניש לולבא בהושענא.** אם הוא ארוך יותר מדאי מן הערבה ובא לקצצו מתחת לא יקצצנו בעודו באגודה אלא יוציאנו ויגוז מתחת ויחזור ויאגוד: דמשתיירי הוצא. של לולב תלושין מן השדרה בתוך האגד לפי שעלי הלולב ארוכים ומחוברים מתחת השדרה ונמשכין ועולין כנגד גופהו של לולב וכשקוצצן מתחת נמצאו חתוכין מן השדרה ונשארין באגודה: **אסור להריח בו.** דגמרינן מסוכה דילפינן בפרק קמא (דף ט.) דחל שם שמים על עצי סוכה ליאסר בהנאה כל שבעה הואיל והוקצו למצוה: מריחא. שהוא דרך הנאתו אקציה: הדס במחובר. לענין שבת נקט לה כל ימות השנה: כי שרית ליה. כלומר אע"ג דשרית ליה להריח לא אתי למיתלש דהא במחובר נמי מריח ליה שפיר ואינו טורד בקצינתו שישכח ויתלשנו: **אבל אתרוג דלאכילה קאי.** כי מורח ליה מינשי ותליש ואכיל ליה ואף אם אוכלו במחובר אין לך תולש גדול מזה: הואיל וגבוה מכולן. חשוב הוא ונקרא האגד על שמו: **ולגבהיה לאתרוג.** קא סלקא דעתיה דהואיל דגבוה דקאמ' היינו הא דאמרן לעיל (לב:) שדרו של לולב צריך שילא למעלה מן ההדס טפח: ובמינו. גבוה משלשתן: **מתני'** תחלה וסוף. הודו שבתחלת הפרק והודו שבסוף הפרק בסוף ההלל. מן הודו עד סוף ההלל חדא פרשתא במנין פרשיות של ספר תהלים: **גמ'** נענוע מאן דכר שמיה. שיהא אדם חייב לנענע דפשיטא ליה לתנא וקבעי היכן היו מנענעים: כדי לנענע בו. אלמא מצוה לנענע כדלקמן לעצור רוחות רעות וטלים רעים: **כיצד עושה.** אותם שהוא צריך להניפם יחד חיים כדכתיב (ויקרא כג) והניף הכהן אותם על לחם וגו' על שני כבשים וגו' הכבשים חיים ומניח

מסורת הש"ס עם הוספות

ח) [זבחים קי. בכורות ט:], **ד)** לעיל לח:, **ג)** לעיל כט: וש"נ, **ד)** מנחות סא., **ה)** שם סב ע"ב, **ו)** סב ע"א.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אמאי וכו' דאפי' שקיל תרי: **(ב)** **בא"ד** היינו שקיל תרי מאפר ויהיב חד ממים:

גליון הש"ם

גמ' **ואמר רבה הדס במחובר.** עיין בר"ן פ"ג דביצה דף קלד ע"א בשם הגאונים הגי' בכאן בהיפוך דהדס במחובר אסור להריח בו אתרוג שרי ע"ש וכ"כ הגהת אשר"י:

תורה אור השלם

א) וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי:
[במדבר יט, יז]

ב) וְקִדַּשְׁתָּ אֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרַם מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו:
[שמות כט, כז]

לעזי רש"י

ונטלי"ר. פירוש להניף, להוליך ולהביא.

ליקוטי רש"י

כדי לנענע בו. שלשה טפחים תהא השדרה כנגד אורכו של הדס וטפח יותר כדי לנענע דבעינן נענוע כדלקמן מעלה ומוריד מוליך ומביא לעצור רוחות רעות וטלים רעים [לעיל כט:]. **שתי הלחם וכבשי עצרת.** כתיב בהו והניף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה וגו' שנאמר במלואים (שמות כט) אשר הוקף ואשר הורם ולעיל מייה כתיב והנפת אותם תנופה כל הני תנופות לומר שמוליך ומביא ומעלה ומוריד. ל"א ילפינן מהוקף והורם וממלואים לשאר תנופות [מנחות סא.]. **מוליך ומביא.** לנפון ודרוס ומזרח ומערב כדי לעצור רוחות רעות הנאות מארבעה רוחות. **מעלה ומוריד לעצור טללים רעים.** הנאין מלמעלה למטה [שם סב.].

הגהות וציונים

ח) נדצ"ל בר **זבידא** (יעב"ץ וכ"ה בדפו"י): **ט)** [צ"ל **ליגוז**] (גליון). כ"ה בדפו"ר, ועיין רש"ש לעיל כט ע"ב בתוס' ד"ה נפרצו שמקיים הגיר': **ג)** עי' ויק"ר פ"ל דהך קרא רומז ללולב: **ד)** יש להוסיף **וכן ביאמרו נא בית אהרן** וכן ביאמרו (וכ"ה בתוס' הרא"ש): **ה)** בתוס' במנחות סב ע"א כתוב **ולבד** הנענוע. וכתב הכפות תמרים שכצ"ל כאן בתוס'. והצאן קדשים הגיה שם כמו כאן. והערל"נ כתב שצ"ל ולכך **לבד** הנענוע עיי"ש: